

1. НАУКА – ПРАКТИЦІ

Наталія Анатоліївна Бельська,
старша наукова співробітниця,
відділ діагностики обдарованості,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0697-3973>

УДК 37.016:159.9; 37.02

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-4\(99\)-01](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-4(99)-01)

Марина Юріївна Мельник,
кандидатка педагогічних наук,
старша дослідниця,
завідувачка відділу діагностики обдарованості,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6581-5129>

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНСТРУКТИВНОГО КОПІНГУ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація.

У статті розглянуто особливості копінг-стратегій обдарованих старшокласників в умовах тривалого стресу, спричиненого війною в Україні. На основі теоретичного аналізу та емпіричних даних виявлено переважання конструктивних стратегій (аналітико-рефлексивної, творчо-розвивальної, пошуку позитиву) і поступове зростання самозвинування в старшому підлітковому віці. Показано зв'язок конструктивного копіngu з креативністю, академічною успішністю та емоційною насиченістю.

Ключові слова: обдарованість; обдаровані учні; копінг-стратегії; креативність; емоційна регуляція; академічні досягнення; резильєнтність; війна.

Класична транзакційна модель стресу й копіngu [7] стверджує, що специфіка копіngu залежить як від оцінки ситуації, так і від доступних внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Дослідження копінг-стратегій обдарованих учнів засвідчують неоднорідну картину, що залежить як від типу стресора (академічний або соціальний), так і від контексту, у якому перебувають діти. Загалом у ситуаціях, пов'язаних із навчанням, обдаровані частіше вдаються до проблемо-орієнтованих стратегій. Так, дослідниками встановлено, що обдаровані підлітки, у порівнянні з однолітками, значно частіше застосовують стратегії розв'язання проблем і планування у відповідь на шкільні труднощі [10], надають перевагу взяттю відповідаль-

ності на себе, а також активній роботі над розв'язанням проблеми [16]. Також обдаровані підлітки часто використовують тайм-менеджмент, структуроване планування та позитивне переосмислення стресових ситуацій [14]. Водночас дослідження показують, що обдаровані учні, які орієнтуються на стратегії планування та когнітивної переоцінки, мають нижчі рівні стресу та кращі показники психічного здоров'я [14].

Окрім того, у соціальній сфері обдаровані учні демонструють інші способи подолання труднощів, застосовуючи специфічні соціальні копінг-стратегії, спрямовані на зниження видимості своєї «інакшості», як-то приховування (маскування) здібностей або підвищення соціальної активності

з метою уникнення негативного ставлення однолітків [15]. Лонгітудне дослідження Т. Cross і М. Swiatek [4] показало, що такі стратегії можуть змінюватися з часом: спочатку учні частіше приховують свої здібності, але поступово переходять до більш відкритих форм самовираження.

Таким чином, можна дійти висновку, що академічний контекст стимулює обдарованих до використання проблемо-орієнтованих і планувальних стратегій, тоді як у міжособистісній сфері вони часто вдаються до соціальних форм копіngu, пов'язаних з управлінням власною «видимістю» в групі. Це поєднання дієвих і соціально-захисних стратегій відображає як сильні сторони обдарованих учнів, так і їхню специфічну вразливість до соціального тиску та ізоляції.

Щодо наслідків травматичних подій для дітей і підлітків (загальної популяції) – у науковій літературі послідовно наголошується, що активні та проблемо-орієнтовані копінг-стратегії (зокрема пошук соціальної підтримки, планування, визнання проблеми і робота над її розв'язанням) співвідносяться з нижчим рівнем симптомів посттравматичного стресового розладу та кращою адаптацією. Натомість уникання, румінація чи пасивність у розв'язанні проблеми пов'язані з підвищеним ризиком тривоги та депресивних проявів [9; 17].

Дослідження в контексті воєн і збройних конфліктів підтверджують цю закономірність. Так, лонгітудне дослідження за участі сьєрра-леонських підлітків, які зазнали впливу війни, виявило, що активні стратегії подолання (зокрема проблемо-орієнтовані дії та пошук соціальної підтримки) сприяли зниженню симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у динаміці. Натомість уникання було предиктором погіршення психічного стану [13]. І хоча згадане дослідження не було спеціально зосереджене на обдарованих, висновки є релевантними для нашого дослідження: когнітивна гнучкість і аналітичні здібності обдарованих можуть сприяти активному пошуку рішень, проте їхня емоційна інтенсивність водночас підвищує ризик румінації, якщо доступ до підтримки обмежений.

Дослідження D. Raccanello та колег [11] показало, що діти та підлітки, які після землетрусів або повеней використовували емоційно орієнтовані стратегії на кшталт уникання чи ізоляції, мали вищі показники дезадаптації. Водночас ті, хто був залучений до навчальних або соціально-підтримувальних програм, продемонстрували кращі результати психологічного відновлення. У якісному дослідженні, проведеному в Туреччині після землетрусу 2023 р., обдаровані учні підкреслювали потребу не лише в безпеці, а й у когнітивному осмисленні події, порушуючи питання про сенс катастрофи та її довгострокові наслідки. Це свідчить, що їхні копінг-реакції

часто охоплюють компонент інтенсивного сенсотворення, що може бути ресурсом для адаптації, але водночас становить ризик для розвитку румінацій [2].

Подібні закономірності фіксуються й після терористичних актів. Так, дослідження засвідчили, що ті підлітки, які отримували підтримку від батьків і брали участь у житті спільноти через волонтерство чи інші форми соціальної активності, демонстрували нижчий рівень тривожності та почуття безсилля. Натомість уникання проблеми та надмірне занурення у висвітлення подій у медіа сприяли дезадаптації [3; 5]. Хоча ці дослідження не були спрямовані саме на обдарованих, їх результати важливі для нашого дослідження, оскільки для обдарованих підлітків згадані результати вказують на важливість створення можливостей для конструктивного застосування їхніх когнітивних і соціальних ресурсів, адже в іншому разі їхня схильність до аналітичного мислення може обернутися деструктивною румінацією.

У випадку змін у сімейному чи освітньому житті (наприклад, розлучення батьків, втрата близьких, зміна місця проживання чи закладу освіти) специфіка обдарованих проявляється особливо виразно. Дослідження J. A. Plucker [8] показало, що переїзд може порушувати соціальні зв'язки та стимулювати використання таких соціально-захисних стратегій, як приховування обдарованості. У дослідженнях М. А. Swiatek [15] було виявлено, що обдаровані підлітки часто вдаються до соціального маскування для уникнення конфліктів з однолітками. У контексті травматичних подій це може призводити до подвійного навантаження: необхідності адаптуватися до нових умов та одночасно регулювати власну «видимість» у соціумі.

Особливою сферою є переживання обдарованими підлітками втрати чи тяжкої хвороби близьких. Так, R. A. Haine та колеги [6] наголошують, що діти загалом легше переживають втрату, якщо отримують відкриті пояснення, беруть участь в сімейних ритуалах та отримують стабільну сімейну підтримку. Проте наукові дослідження щодо обдарованих [1; 12] свідчать, що вони схильні до більш інтенсивних емоційних реакцій, можуть брати на себе надмірну відповідальність або відчувати провину. У таких умовах їхні копінг-стратегії часто охоплюють перфекціоністські спроби «контролювати» ситуацію чи гіперопіку над іншими членами сім'ї, що може підвищувати ризик внутрішньої дезадаптації.

Таким чином, аналіз наявних досліджень демонструє послідовний патерн: активні, проблемо-орієнтовані та соціально підтримувальні копінг-стратегії сприяють кращому відновленню після травматичних подій, тоді як уникання та румінація є предикторами підвищених ризиків. Для обдарованих підлітків ці закономірності

доповнюються низкою унікальних чинників, з-поміж яких когнітивна здатність до поглибленого аналізу, схильність до сенсотворення, емоційна інтенсивність і соціальна відмінність. За сприятливих умов вони можуть допомагати більш ефективному подоланню наслідків травми, однак, за відсутності належної підтримки або в разі тривалого і масштабного травматичного впливу – вони можуть стати чинниками вразливості.

Отже, обдаровані підлітки перебувають у двозначній ситуації: вони мають високий потенціал і ресурси для подолання труднощів, але водночас є особливо чутливими до хронічних і травматичних стресорів. У сучасних умовах війни в Україні ця подвійність проявляється особливо виразно. Саме тому аналіз копінг-стратегій обдарованих старшокласників у цих обставинах є важливим для розуміння їхньої психологічної стійкості, ризиків і потреб у цільовій підтримці.

Методика дослідження. З метою емпіричного вивчення особливостей проживання війни обдарованими учнями та учнівським загалом і для дослідження їх копінг-стратегій було організовано та проведено дослідження. Дослідження тривало з травня до листопада 2025 року.

У дослідженні взяли участь 122 старшокласники – члени МАН України (учасники III-го (останнього) етапу Всеукраїнського конкурсу – захисту науково-дослідних робіт) та 146 старшо-

класників контрольної групи (учні шкіл міста Києва та Київської області без досвіду науково-дослідної роботи), вік в обох групах становив 13–17 років.

Ми розглядали саме школярів – членів МАН України як учнів з ознаками інтелектуальної й академічної обдарованості, оскільки вже сам факт їхньої участі та виходу на останній етап Всеукраїнського конкурсу свідчить як про безперечну наявність здібностей, так і про зацікавленість у науково-дослідницькій діяльності. Така вмотивованість постає не менш важливою ознакою, ніж власне здібності. Окрім того, більшість із них є відмінниками навчання, що також є показовим фактором.

Для вимірювання копінг-стратегій використовувався стимульний матеріал опитувальника адаптивної поведінки Н. Родіної [22] в нашій адаптації [19]. Також було використано шкалу резильєнтності Коннора–Девідсона 10 (CD-RISC-10) в адаптації О. Односталко [20], тест емоційного профілю особистості Б. Додонова, що спрямований на вимірювання домінантних емоцій і переживань особистості [18] та опитувальник творчих характеристик поведінки Ф. Вільямса (у модифікації Н. Бельської) [21].

Результати порівняльного аналізу копінг-стратегій обдарованих учнів (ОУ) та учнівського загалу (УЗ) представлено в *таблиці 1*.

Таблиця 1

Дослідження копінг-стратегій обдарованих учнів та учнівського загалу

Копінг-стратегія	Вибірки	Mean	Std. Deviation	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	Sig. (2-tailed)
				F	Рівень значущості		
Творчо-розвивальна	ОУ	32,7951	8,9359	,512	,475	2,987	,003
	УЗ	29,5548	8,7667				
Ескапізм	ОУ	17,4426	5,8832	,540	,463	,199	,843
	УЗ	17,2945	6,2336				
Пошук соціальної підтримки	ОУ	9,0000	3,9522	,040	,841	1,306	,193
	УЗ	8,3904	3,6792				
Філософічна відстороненість	ОУ	5,8197	3,7262	,001	,978	-2,290	,023
	УЗ	6,8356	3,5214				
Самозвинування	ОУ	10,4754	3,2909	1,009	,316	1,259	,209
	УЗ	9,9589	3,3894				
Аналітико-рефлексивна	ОУ	11,6721	3,1319	,106	,745	2,996	,003
	УЗ	10,5000	3,2361				
Пошук позитиву	ОУ	12,2459	3,2175	,005	,946	1,954	,052
	УЗ	11,4726	3,2339				
Узагальнений фактор конструктивності копіngu	ОУ	56,7131	13,0621	,103	,748	3,205	,002
	УЗ	51,5274	13,2967				

Примітка: *копінг-стратегія «Творчо-розвивальна»:* особистість зберігає самовладання, проявляє активність, креативність, самостійність і наполегливість у розв'язанні проблемної (стресової) ситуації; сприймає її як стимул для саморозвитку та джерело важливого життєвого досвіду. Зазвичай успішно розв'язує проблему. Стресові чинники оцінюються як радше сприятливі, аніж навпаки, а власні ресурси – як достатні для розв'язання проблеми. Очікуваний результат – набуття нового досвіду активного розв'язання складних життєвих ситуацій, який може бути використаний у майбутньому. *Копінг-стратегія «Ескапізм»* виявляється у використанні традиційних механізмів психологічного захисту: заперечення наявності проблеми, витіснення (уникнення думок про неї), фантазування чи мрії про те, що все саме собою зміниться на краще, компенсація (спроби зайнятися чимось, що відволікає від неприємних думок). Поведінка особистості є пасивною, спостерігається нервозність і тривожність. Відсутні спроби самостійно розв'язувати проблему, інколи є прагнення до її розв'язання зусиллями інших людей. *Копінг-стратегія «Пошук соціальної підтримки»* виявляється у зверненні за підтримкою та порадами до оточення, використанні їхнього досвіду в схожих ситуаціях. Особистість може: активно-творчо використовувати досвід інших людей, як співавтор або ж поводитися пасивно-інфантильно, вважаючи, що проблему має розв'язати оточення. *Копінг-стратегія «Філософічна відстороненість»* проявляється у визнанні проблемної ситуації, але одночасно ігноруванні чи знеціненні її (зокрема гумор або раціональні пояснення об'єктивних обставин, які викликали проблему). Особистість займає пасивно-вичікувальну позицію стороннього спостерігача-фаталіста, водночас зберігаючи спокій і самовладання. *Копінг-стратегія «Самозвинувачення»* проявляється в переконанні, що саме поведінка особистості (вчинки, рішення, ініціативи чи реакції) є причиною виникнення проблемної ситуації. Особистість робить формальні спроби розв'язати проблему, однак має песимістичний прогноз щодо результату власних зусиль. *Копінг-стратегія «Аналітико-рефлексивна»* виявляється у прагненні зберігати самовладання, об'єктивно аналізувати причини виникнення проблемної ситуації, розглядати всі можливі наслідки, раціонально розробляти та планувати подальші дії для її розв'язання. *Копінг-стратегія «Пошук позитиву»* відображає прагнення особистості прийняти проблемну ситуацію як даність, яку неможливо змінити, знаходити в ній щось позитивне для себе («усе, що не відбувається, – усе на краще»). Особистість готова відмовитися від частини своїх інтересів, планів і вимог або змінити їх. Узагальнений фактор конструктивності копінгу відображає найбільш конструктивну поведінку особистості в складних проблемних (стресових) ситуаціях, що виявляється в: збереженні самовладання та оптимізму навіть у найважчих психологічних умовах; прагненні самостійно й творчо розв'язувати проблему; здатності засвоювати новий досвід і гнучко використовувати його в майбутньому; розвитку особистості (особистісному зростанні); посиленні стійкості та невразливості перед новими життєвими викликами.

Порівняльний аналіз копінг-стратегій обдарованих учнів та учнівського загалу дав змогу виявити як спільні тенденції, так і значущі відмінності. Найбільш виразною виявилася різниця за показниками *творчо-розвивальної копінг-стратегії*: саме обдаровані учні достовірно частіше демонструють схильність розглядати стресові ситуації як стимул для розвитку, зберігати самовладання та активність у їх подоланні. Це свідчить про те, що для обдарованих підлітків характерна більша здатність інтегрувати труднощі у власний досвід і трансформувати їх у джерело особистісного зростання.

Також статистично значущою є відмінність за *аналітико-рефлексивною стратегією*. Це означає, що обдаровані підлітки більш схильні до поглибленого аналізу проблемної ситуації, розгляду її причин і можливих наслідків, а також до планування дій для подолання труднощів. Подібна тенденція узгоджується з їхнім високим рівнем когнітивних здібностей, що сприяє використанню рефлексії як ресурсу в умовах стресу.

Цікавою є виявлена відмінність за *філософічною відстороненістю*: у цій стратегії вищі середні значення продемонстрував учнівський загал. Це свідчить про те, що учнівський загал частіше схильний дистанціюватися від проблемної ситуації, ігнорувати її чи раціоналізувати з позиції стороннього спостерігача. Обдаровані учні менше вдаються до такого способу подолання труднощів, що може пояснюватися їхньою більшою залученістю в емоційний і когнітивний аналіз подій.

За іншими копінг-стратегіями («ескапізм», «пошук соціальної підтримки», «самозвинувачення», «пошук позитиву») статистично значущих відмінностей між групами не виявлено, що вказує на те, що базові тенденції до уникнення проблеми, звернення за допомогою до оточення чи схильність до самозвинувачення є характерними для підлітків незалежно від рівня здібностей.

Узагальнений чинник конструктивності копінгу також виявив достовірно вищі значення в обдарованих учнів, що підтверджує, що обдаровані старшокласники загалом схильні частіше використовувати адаптивні стратегії, які сприяють особистісному зростанню та підвищенню психологічної стійкості. Ці результати засвідчують, що попри наявність певних ризиків, обдаровані учні в стресових ситуаціях частіше вдаються до продуктивних, конструктивних стратегій, які дають змогу їм перетворювати труднощі на досвід розвитку. Водночас нижча вираженість філософічної відстороненості може свідчити про їхню меншу здатність дистанціюватися від проблеми, що, за умов надмірних або травматичних навантажень, може посилювати емоційне виснаження.

Додатково було проаналізовано відмінності в копінг-стратегіях переможців III-го етапу Всеукраїнського захисту – конкурсу МАН України і тих його учасників, роботи яких не були відмічені журі. Результати представлено в *таблиці 2*.

Таблиця 2

Дослідження копінг-стратегій переможців Всеукраїнського захисту – конкурсу МАН України у 2025 р. (N = 35) і тих його учасників, роботи яких не були відмічені журі (N = 32)

Копінг-стратегія	Вибірки	Середнє	Ст. кв. відхилення	Критерій Лівеня		t-критерій Стьюдента	Рівень значущості
				F	Рівень значущості		
Творчо-розвивальна	переможці	33,0571	7,70005	0,082	0,775	T = -2,193	P = 0,032
	учасники	37,0625	7,20635				
Ескапізм	переможці	16,6000	6,79186	2,226	0,141	T = 0,149	P = 0,882
	учасники	16,3750	5,43436				
Пошук соціальної підтримки	переможці	9,5714	4,81594	5,393	0,082	T = 0,131	P = 0,896
	учасники	9,4375	3,35951				
Філософічна відстороненість	переможці	4,4000	3,40588	0,620	0,434	T = - 0,648	P = 0,519
	учасники	4,9375	3,37866				
Самозвинування	переможці	9,9714	3,36492	0,361	0,550	T = -0,710	P = 0,480
	учасники	10,5313	3,05840				
Аналітико-рефлексивна	переможці	11,7429	3,16546	1,284	0,261	T = -0,925	P = 0,358
	учасники	12,4063	2,65013				
Пошук позитиву	переможці	12,4000	3,54135	4,715	0,034	T = -1,283	P = 0,204
	учасники	13,3438	2,28048				
Узагальнений фактор конструктивності копію	переможці	57,2000	11,66392	2,716	0,104	T = -2,224	P = 0,030
	учасники	62,8125	8,60397				

Представлені в таблиці 2 результати дають підстави для висунення гіпотези про більш успішне і творче використання копінг-стратегій учасниками Всеукраїнського захисту – конкурсу МАН України, роботи яких не були відмічені журі, у порівнянні з переможцями конкурсу. Важливо зауважити, оскільки в тестуванні 2025 р. брали участь 764 члени МАН України, і лише 217 виконали тест «Копінг-стратегії» (згідно з принципом добровільності), отримані та представлені в таблиці 3 результати також можуть бути артефактом, оскільки з решти 547 учасників також були як переможці, так і ті, хто не переміг. Тому це питання потребує подальшої перевірки на розширеній вибірці.

Додатковий кореляційний аналіз показав, що між узагальненим фактором конструктивності копінг-стратегій і рівнем резильєнтності (за шкалою Коннора–Девідсона) існує статистично значущий позитивний зв'язок ($r = 0,509$, $p < 0,01$) (табл. 3). Це свідчить про те, що учні, які частіше застосовують конструктивні стратегії подолання труднощів, водночас характеризуються й вищим рівнем психологічної стійкості. Натомість висока резильєнтність може виконувати роль буфера щодо негативних наслідків стресу та травматичних впливів. Виявлена кореляція підтверджує, що конструктивний копінг є важливим механізмом підтримання адаптивності в умовах хронічного стресу, зокрема під час війни.

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу копінг-стратегій та резильєнтності (N = 264)

Копінг-стратегії	Резильєнтність	
	коефіцієнт кореляції Пірсона	p-значення
Творчо-розвивальна	R 0,544	P 0,000
Ескапізм	R -0,090	P 0,145
Пошук соціальної підтримки	R 0,117	P 0,058
Філософічна відстороненість	R -0,056	P 0,362
Самозвинування	R -0,061	P 0,326
Аналітико-рефлексивна	R 0,325	P 0,000
Пошук позитиву	R 0,279	P 0,000
Узагальнений фактор конструктивності копінг-стратегій	R 0,509	P 0,000

Таким чином, резильєнтність особистості на високому рівні значущості корелює з такими особливостями індивідуальної системи копінг-стратегій як:

- збереження самовладання й внутрішньої незалежності від пресингу несприятливих умов та обставин життя;
- творче, активне, зацікавлене ставлення до проблемної ситуації;
- трактування суб'єктом ситуації як стимулу до саморозвитку та джерела набуття важливого життєвого досвіду;
- здатність до об'єктивного аналізу причин події та планування дій з її вирішення;
- здатність до особистісного зростання саме в складних життєвих обставинах;
- посилення здатності до опірності та невразливості особистості перед новими життєвими випробуваннями.

Якщо розглядати отримані результати в контексті підтримки обдарованих старшокласників, то виявлений зв'язок між конструктивними копінг-стратегіями та резильєнтністю набуває особливого значення. Обдаровані учні, як показує дослідження, демонструють вищі середні показники конструктивності копінг-стратегій у порівнянні з учнівським загалом. Імовірно, вони більшою мірою здатні трансформувати стресові ситуації в можливість для розвитку, застосовувати аналітичні та рефлексивні стратегії, розглядати труднощі як стимул для особистісного зростання. Тому для них конструктивний копінг постає не лише способом зниження рівня напруги, а й чинником, тісно пов'язаним із формуванням резильєнтності. З огляду на воєнний контекст, у якому перебувають українські школярі, така залежність особливо важлива, оскільки обдаровані підлітки через підвищену емоційну чутливість і схильність до глибокої рефлексії можуть сильніше переживати травматичні події. Проте використання конструктивних стратегій подолання стресу, імовірно, допомагає їм зберігати внутрішню стійкість і здатність до адаптації. Це підтверджує, що розвиток саме адаптивних копінг-механізмів може стати одним із головних напрямів психолого-педагогічної підтримки обдарованих у кризових умовах, зокрема під час війни.

Додатковий аналіз взаємозв'язків між конструктивними копінг-стратегіями (узагальнений фактор) та емоційною сферою (за методикою емоційної наповненості Б. Додонова) виявив низку важливих закономірностей. Зокрема результати показали наявність широкого спектра позитивних кореляцій між конструктивним копінг-стратегіями і більшістю позитивно спрямованих емоційних тенденцій. Найбільш тісні зв'язки встановлені з гностичними ($r = 0,548, p < 0,01$), праксичними ($r = 0,506, p < 0,01$), естетичними ($r = 0,483, p < 0,01$), комунікативними ($r = 0,446, p < 0,01$) та альтруїстичними ($r = 0,425, p < 0,01$) емоціями. Зазначене свідчить, що учні, які частіше використовують конструктивні

стратегії подолання стресу, одночасно характеризуються більш вираженою орієнтацією на пізнання, цілеспрямованою діяльністю, спілкуванням, емпатією та здатністю до естетичного переживання.

Також виявлено достовірні кореляції з глоричними ($r = 0,429, p < 0,01$), романтичними ($r = 0,448, p < 0,01$), гедоністичними ($r = 0,292, p < 0,01$), акцізативними ($r = 0,345, p < 0,01$) та моральними ($r = 0,353, p < 0,01$) емоціями. Це може вказувати, що конструктивний копінг поєднується не лише з пізнавальною чи соціальною мотивацією, а й з прагненням до самоствердження, отримання позитивних вражень і дотримання моральних норм.

Варто зауважити, що найсильніші зв'язки встановлено між конструктивними копінг-стратегіями (узагальнений фактор) та інтегральними показниками «потреби в емоційній насиченості» ($r = 0,493, p < 0,01$) й «емоційно-ціннісного забезпечення творчого потенціалу» ($r = 0,558, p < 0,01$). Імовірно, конструктивний копінг притаманний учням, які, з одного боку, мають загальну високу потребу в емоційному досвіді та схильні активно проживати широкий спектр почуттів, а з іншого – здатні залучати переживання як ресурс для креативної та особистісної самореалізації.

Водночас відзначимо відсутність або дуже слабкі негативні кореляції з негативними міжособистісними ($r = -0,121, p < 0,05$) та внутрішньоособистісними ($r = -0,083, p < 0,18$) емоціями, що, імовірно, свідчить про те, що орієнтація на конструктивне подолання стресу практично не пов'язана з деструктивними емоційними тенденціями.

Отримані результати підтверджують, що емоційна насиченість і здатність до позитивних переживань постають важливим емоційним підґрунтям для конструктивних копінг-стратегій. Вони демонструють тісний взаємозв'язок когнітивних і діяльнісних форм подолання труднощів із ціннісно-емоційними орієнтаціями особистості, що особливо актуально в підлітковому віці та в умовах підвищеного стресу.

Для дослідження зв'язків копінг-стратегій із віком підлітків було здійснено додатковий аналіз. Передбачалося, що підлітки старшого віку (17 років) демонструють готовність до більш адаптивних і зрілих форм копінг-поведінки в психологічно дискомфортних ситуаціях у порівнянні з молодшими (13–14 років). Результати дослідження представлені у таблиці 4.

Для перевірки вищезначеного припущення було використано метод порівняння середніх (відповідно до Т-критерію Стюдента) між молодшою та старшою групами учасників дослідження. Варто зазначити, що, якщо старша група є достатньо чисельною ($N = 126$), дві молодші групи (13 і 14 років) ми були змушені об'єднати в одну для отримання більшої достовірності компаративних результатів. Нижче подано таблицю 4, у якій зафіксовані середні показники вираженості (активності) кожної копінг-стратегії кожної вікової групи.

Таблиця 4

Вираженість копінг-стратегій відповідно до віку

Копінг-стратегія	Вік			
	13–14 (N = 79)	15 (N = 124)	16 (N = 185)	17+ (N = 126)
Творчо-розвивальна	31,4557	32,7097	33,7676	35,2857
Ескапізм	18,3671	16,6532	16,8595	17,0714
Пошук соціальної підтримки	8,4430	8,7581	9,0216	9,0556
Філософічна відстороненість	6,4430	5,8065	5,7189	5,333
Самозвинувачення	10,1646	10,0806	10,5838	11,2778
Аналітико-рефлексивна	10,6962	11,2016	12,1189	11,9603
Пошук позитиву	11,8734	12,3387	12,5784	12,7619
Загальна конструктивність копіngu	54,0253	56,2500	58,4649	60,0079

Примітка: жирним шрифтом зазначено копінг-стратегії, відмінності в показниках яких значно різняться в крайніх вікових групах (13–14 і 17 років). Жирним курсивом виділено копінг-стратегії, відмінності в показниках яких виявляються на рівні статистичної тенденції.

Аналіз вікової динаміки копінг-стратегій у підлітків дав змогу виявити низку закономірних тенденцій, які відображають поступову еволюцію способів подолання труднощів у старшому шкільному віці. Загалом результати свідчать про поступовий перехід від емоційно-імпульсивних і менш усвідомлених стратегій до більш зрілих, рефлексивних і конструктивних форм копінг-поведінки. Найбільш виразним виявилось значуще зростання показників творчо-розвивальної копінг-стратегії ($T = -2,906$; $p = 0,004$). Це свідчить, що з віком підлітки частіше сприймають складні чи стресові ситуації як можливість для особистісного зростання, самопізнання та вдосконалення власних умінь. Зростання цього показника може відображати поступове формування більшої внутрішньої стійкості та готовності брати відповідальність за власний розвиток, що є характерним для старшого підліткового віку.

Аналітико-рефлексивна копінг-стратегія також демонструє статистично значуще зростання ($T = -2,686$; $p = 0,008$), що свідчить про збагачення когнітивного компонента в способах подолання стресу. Старші підлітки більш схильні аналізувати ситуацію, усвідомлювати її причини й наслідки, планувати дії та прогнозувати результати. Ця тенденція вказує на розвиток рефлексивності як важливої умови конструктивного копіngu.

Варто зауважити, що значуще зростання спостерігається і за показником «самозвинувачення» ($T = -2,294$; $p = 0,023$). Цей результат можна трактувати як прояв посилення самокритичності та

формування внутрішніх морально-ціннісних орієнтирів у підлітковому віці. Водночас така тенденція може вказувати на потенційний ризик підвищеної емоційної вразливості, оскільки схильність до самозвинувачення іноді супроводжує почуття провини чи зниження самооцінки. Таким чином, ці результати також можуть пояснюватися природною для підліткового віку загостреною рефлексивністю, прагненням зрозуміти: *хто я? що я? навіщо я?* Спостерігається надмірна схильність до самокопання та самокритичності, і як наслідок – схильність до самозвинувачення. За умови оптимального розвитку та дорослішання копінг-стратегія «самозвинувачення» зміщується в рейтингу форм копінг-поведінки до нижніх рівнів.

Для копінг-стратегії «філософічна відстороненість» виявлено статистично значиме зниження ($T = 2,179$; $p = 0,030$), що може свідчити про зменшення схильності підлітків дистанціюватися від проблеми, сприймати її з позиції відчуженого спостерігача або надавати їй фаталістичного забарвлення. Імовірно, з віком підлітки рідше обирають пасивне споглядання замість активного розв'язання проблеми. Така тенденція вказує на поступовий розвиток внутрішнього локусу контролю та зростання усвідомленої відповідальності за власні дії.

Показник «пошук позитиву» на рівні статистичної тенденції ($T = -1,869$; $p = 0,070$) демонструє тенденцію до зростання, що може свідчити, що зі старшим віком підлітки дедалі частіше намагаються знаходити позитивні аспекти навіть у складних ситуаціях, переоцінювати досвід і підтримувати

емоційний баланс за допомогою оптимістичних інтерпретацій.

Для копінг-стратегій «ескапізм» і «пошук соціальної підтримки» відмінності між віковими групами не набули статистичної значущості, хоча, було відзначено тенденцію до незначного зниження ескапізму та невеликого підвищення пошуку соціальної підтримки. Це може свідчити про стабільність цих стратегій у підлітковому віці: уникання проблем і звернення за допомогою залишаються типовими реакціями, проте не є домінантними в структурі копінг-поведінки.

Узагальнений фактор конструктивності копінгу продемонстрував значиме зростання ($T = -3,213$; $p = 0,002$), що є інтегральним підтвердженням вищенаведених тенденцій: у міру дорослішання підлітки демонструють підвищення загальної ефективності та усвідомленості копінг-стратегій, частіше обирають адаптивні, проблемно орієнтовані та рефлексивні способи подолання стресу.

Отже, у віковій динаміці копінг-стратегій у межах 13–17 років простежується рух від емоційного реагування та уникання до більш зрілих, конструктивних і діяльнісних форм поведінки. Ці зміни можна розглядати як відображення загального процесу психологічного дозрівання, зростання когнітивної складності та посилення особистісної відповідальності в підлітковому віці.

Додатково було здійснено кореляційний аналіз копінг-стратегій із показниками невербального інтелекту та толерантності до невизначеності обдарованих учнів й учнівського загалу, проте значущих зв'язків виявлено не було. Імовірно, це свідчить про відносну автономність копінг-поведінки від рівня інтелектуального розвитку чи когнітивних стилів, пов'язаних із сприйняттям невизначеності. Таким чином, стратегії подолання радше залежать від індивідуальних особистісних і соціально-емоційних чинників, аніж від когнітивних здібностей.

Варто зауважити, що встановлений помірний позитивний зв'язок між загальним фактором конструктивності копінгу та рівнем креативності, визначеним за суб'єктивною самооцінкою учнів ($R = 0,481$, $p < 0,001$, $N = 95$). Цей результат свідчить про те, що підлітки, які оцінюють себе як більш креативних, водночас частіше демонструють схильність до використання адаптивних, усвідомлених і цілеспрямованих копінг-стратегій. Такий взаємозв'язок є закономірним, оскільки креативність передбачає гнучкість мислення, здатність до переосмислення ситуацій і пошук альтернативних шляхів розв'язання проблем, тобто ті когнітивно-емоційні механізми, які також лежать в основі ефективного копінгу. Відповідно, можна припустити, що творчий потенціал виконує роль ресурсу психологічної стійкості, сприяючи переходу з пасивного чи емоційного реагування на конструктивну активність у складних життєвих обставинах.

Окрім того, було виявлено позитивну кореляцію між загальним показником конструктивності копінгу та академічною успішністю ($R = 0,350$, $p < 0,001$, $N = 265$). Цей результат засвідчує, що учні з вищими навчальними досягненнями схильні до більш раціонального, рефлексивного та саморегульованого способу реагування на труднощі. Академічна успішність, імовірно, пов'язана з розвитком самоорганізованості, цілеспрямованості, внутрішнього контролю – тих рис, які також є передумовами ефективного копінгу. Академічна обдарованість може слугувати одним із чинників формування індивідуальної системи подолання, що забезпечує більш продуктивну поведінкову лінію, зорієнтовану на розв'язання проблем, а не на уникання чи пасивне реагування.

Таким чином, проведені дослідження дали змогу комплексно розглянути особливості копінг-стратегій обдарованих старшокласників у контексті сучасних соціально-психологічних викликів, зокрема в умовах тривалого стресу, спричиненого воєнною реальністю в Україні. Теоретичний аналіз продемонстрував, що обдаровані учні, попри високий інтелектуальний і творчий потенціал, є вразливою групою щодо впливу хронічного стресу, зокрема через поєднання підвищеної емоційної чутливості, перфекціонізму та високих внутрішніх і зовнішніх очікувань.

Емпіричні результати засвідчили, що обдаровані старшокласники віддають перевагу переважно конструктивним копінг-стратегіям, серед яких провідними є аналітико-рефлексивна, творчорозвивальна та пошук позитиву. Водночас спостерігається поступове зростання емоційно-захисних форм реагування, зокрема самозвинувачення, із віком, що може свідчити про накопичення емоційного виснаження та зростання психологічного тиску в старших класах. Важливою тенденцією є статистично значуще підвищення загального показника конструктивності копінгу в старшому підлітковому віці, що відображає розвиток усвідомленості, саморегуляції та більш зрілих форм подолання.

Кореляційний аналіз продемонстрував позитивний зв'язок між конструктивним копінгом, суб'єктивно оціненою креативністю та академічною успішністю, що підтверджує роль академічної та творчої обдарованості як ресурсу адаптативної поведінки. Водночас відсутність значущих зв'язків між копінгом і рівнем інтелекту, профілем інтересів або толерантністю до невизначеності свідчить про автономність копінг-поведінки від когнітивних характеристик і переважну залежність від особистісно-емоційних факторів. Додаткові результати, отримані під час оцінки емоційної наповненості, показали, що високі показники конструктивного копінгу пов'язані з вираженою потребою в емоційній насиченості, емоційно-ціннісним забезпеченням творчого потенціалу.

Отримані результати підтверджують, що обдаровані старшокласники характеризуються високим потенціалом для розвитку конструктивних стратегій подолання, однак цей потенціал реалізується ефективно лише за умов достатньої соціально-емоційної підтримки та сприятливого освітнього середовища. З огляду на це, важливою перспективою подальших досліджень є розроблення програм психологічного супроводу, спрямованих на розвиток емоційної стійкості, саморефлексії та ефективного використання креативного потенціалу як ресурсу адаптації в умовах воєнного та післявоєнного контексту.

Використані літературні джерела

1. Burke A. Gifted and grieving. *Gifted Child Today*. 2009. No. 32(4). URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ860951.pdf>.
2. Canpolat S., Emir S. Experiences of gifted students after the earthquake. *Current Psychology*. 2024. No. 43. P. 27635–27648. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06405-7>.
3. Comer J. S., Furr J. M., Beidas R. S., Weiner C. L., Kendall P. C. Children and terrorism-related news: training parents in coping and media literacy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2008. No. 76(4). P. 568–578. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.76.4.568>.
4. Cross T. L., Swiatek M. A. Social coping among academically gifted adolescents in a residential setting: a longitudinal study. *Gifted Child Quarterly*. 2009. No. 53(1). P. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.1177/0016986208326554>.
5. Grenon M., Consigny M., Lemey C., Simson J.-P., Coulon N. Impact of a terrorist attack on the mental health of directly exposed French adolescents: study protocol for the first step of the AVAL cohort study. *Frontiers in Psychiatry*. 2019. No. 10. Article 744. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00744>.
6. Haine R. A., Ayers T. S., Sandler I. N., Wolchik S. A. Evidence-based practices for parentally bereaved children and their families. *Professional Psychology: Research and Practice*. 2008. No. 39(2). P. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.1037/0735-7028.39.2.113>.
7. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New York: Springer Publishing Company, 1984.
8. Plucker J. A. The effect of relocation on gifted students. *Gifted Child Quarterly*. 1999. No. 43(2). P. 95–106. DOI: <https://doi.org/10.1177/001698629904300206>.
9. Powell T., Wegmann K. M., Backode E. Coping and post-traumatic stress in children and adolescents after an acute onset disaster: a systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021. No. 18(9). 4865. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094865>.
10. Preuss, L. J., Dubow, E. F. A comparison between intellectually gifted and typical children in their coping responses to a school and a peer stressor. *Roeper Review*. 2004. No. 26(2). P. 105–111. DOI: <https://doi.org/10.1080/02783190409554250>.
11. Raccanello D., Rocca E., Barnaba V. et al. Coping strategies and psychological maladjustment/adjustment: a meta-analytic approach with children and adolescents exposed to natural disasters. *Child and Youth Care Forum*. 2023. No. 52. P. 25–63. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10566-022-09677-x>.
12. Rogers J. A., Nielson A. B. Gifted children and divorce: a study of the literature on the incidence of divorce in families with gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*. 1993. No. 16(3). P. 251–267. DOI: <https://doi.org/10.1177/016235329301600303>.
13. Sharma M., Fine S. L., Brennan R. T., Betancourt T. S. Coping and mental health outcomes among Sierra Leonean war-affected youth: results from a longitudinal study. *Development and Psychopathology*. 2017. No. 29(1). P. 11–23. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954579416001073>.
14. Shaunessy E., Suldo S. M. Strategies used by intellectually gifted students to cope with stress during their participation in a high school International Baccalaureate program. *Gifted Child Quarterly*. 2010. No. 54(2). P. 127–137. DOI: <https://doi.org/10.1177/0016986209355977>.
15. Swiatek M. A. An empirical investigation of the social coping strategies used by gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*. 1995. No. 39(3). P. 154–160. DOI: <https://doi.org/10.1177/001698629503900305>.
16. Tomchin E. M., Callahan C. M., Sowa C. J., May K. M. Coping and self-concept: adjustment patterns in gifted adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education*. 1996. No. 8(1). P. 16–27. DOI: <https://doi.org/10.1177/1932202X9600800103>.
17. Trickey D., Siddaway A. P., Meiser-Stedman R., Serpell L., Field A. P. A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*. 2012. No. 32(2). P. 122–138. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2011.12.001>.
18. Бельська Н. А. Можливості використання методики емоційної спрямованості Б. Додінова для виявлення ліцеїстів із ознаками обдарованості. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2022. № 2(29). С. 127–138. DOI: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2\(29\)-127-138](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2(29)-127-138).
19. Бельська Н. А. Варіант методики Р. Лазаруса – С. Фолкмана для вивчення копінг-поведінки українських підлітків. Актуальні проблеми науки та освіти в умовах сучасних викликів: Міжнарод. наук.-прак. конф. (Дніпро, 9 листоп. 2025 р.).
20. Односталко О. С. Ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя: дис. ... канд. психол. наук. Одеса, 2020. 183 с.
21. Мельник М. Ю., Бельська Н. А. Психологічна діагностика обдарованості учнів: метод. рек. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 246 с. DOI: <https://doi.org/10.35668/978-617-7734-39-9>.
22. Родіна Н. В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання: дис. ... д-ра психол. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2012. 504 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f95046f1-300f-48e3-ac0b-3b175a57c0bc/content>.

References

1. Burke, A. (2009). Gifted and grieving. *Gifted Child Today*, 32(4). Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ860951.pdf>.
2. Canpolat, S., & Emir, S. (2024). Experiences of gifted students after the earthquake. *Current Psychology*, 43, 27635-27648. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06405-7>.
3. Comer, J. S., Furr, J. M., Beidas, R. S., Weiner, C. L., & Kendall, P. C. (2008). Children and terrorism-related news: Training parents in coping and media literacy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(4), 568-578. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.76.4.568>.
4. Cross, T. L., & Swiatek, M. A. (2009). Social coping among academically gifted adolescents in a residential setting: A longitudinal study. *Gifted Child Quarterly*, 53(1), 25-33. DOI: <https://doi.org/10.1177/0016986208326554>.
5. Grenon, M., Consigny, M., Lemey, C., Simson, J.-P., & Coulon, N. (2019). Impact of a terrorist attack on the mental health of directly exposed French adolescents: Study protocol for the first step of the AVAL cohort study. *Frontiers in Psychiatry*, 10, Article 744. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00744>.
6. Haine, R. A., Ayers, T. S., Sandler, I. N., & Wolchik, S. A. (2008). Evidence-based practices for parentally bereaved children and their families. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(2), 113-121. DOI: <https://doi.org/10.1037/0735-7028.39.2.113>.
7. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. *Springer Publishing Company*.
8. Plucker, J. A. (1999). The effect of relocation on gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 43(2), 95-106. DOI: <https://doi.org/10.1177/001698629904300206>.
9. Powell, T., Wegmann, K. M., & Backode, E. (2021). Coping and post-traumatic stress in children and adolescents after an acute onset disaster: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), 4865. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph18094865>.
10. Preuss, L. J., & Dubow, E. F. (2004). A comparison between intellectually gifted and typical children in their coping responses to a school and a peer stressor. *Roeper Review*, 26(2), 105-111. DOI: <https://doi.org/10.1080/02783190409554250>.
11. Raccanello, D., Rocca, E., Barnaba, V., et al. (2023). Coping strategies and psychological maladjustment/adjustment: A meta-analytic approach with children and adolescents exposed to natural disasters. *Child and Youth Care Forum*, 52, 25-63. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10566-022-09677-x>.
12. Rogers, J. A., & Nielson, A. B. (1993). Gifted children and divorce: A study of the literature on the incidence of divorce in families with gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 16(3), 251-267. DOI: <https://doi.org/10.1177/016235329301600303>.
13. Sharma, M., Fine, S. L., Brennan, R. T., & Betancourt, T. S. (2017). Coping and mental health out-
- comes among Sierra Leonean war-affected youth: Results from a longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 29(1), 11-23. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954579416001073>.
14. Shaunessy, E., & Suldo, S. M. (2010). Strategies used by intellectually gifted students to cope with stress during their participation in a high school International Baccalaureate program. *Gifted Child Quarterly*, 54(2), 127-137. DOI: <https://doi.org/10.1177/0016986209355977>.
15. Swiatek, M. A. (1995). An empirical investigation of the social coping strategies used by gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 39(3), 154-160. DOI: <https://doi.org/10.1177/001698629503900305>.
16. Tomchin, E. M., Callahan, C. M., Sowa, C. J., & May, K. M. (1996). Coping and self-concept: Adjustment patterns in gifted adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education*, 8(1), 16-27. DOI: <https://doi.org/10.1177/1932202X9600800103>.
17. Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L., & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 32(2), 122-138. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2011.12.001>.
18. Bielska, N. A. (2022). *Mozhlyvosti vykorystannia metodyky emotsiinoi spriamovanosti B. Dodonova dlia vyivlennia litseistiv iz oznakamy obdarovanosti* [Possibilities of using B. Dodonov's method of emotional orientation to identify gifted lyceum students]. *Pedagogichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy – Pedagogical Innovations: Ideas, Realities, Perspectives*. 2(29), 127-138. DOI: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2\(29\)-127-138](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2(29)-127-138) [in Ukrainian].
19. Odnostal'ko, O. S. (2020). *Resursy stiikosti osobystosti v umovakh skladnykh ta netyповykh sytuatsii zhyttia* [Resilience resources of personality in difficult and atypical life situations] *Candidate of Psychological Sciences dissertation*. Odesa. [in Ukrainian].
20. Melnyk, M. Yu., & Bielska, N. A. (2023). *Psykhologichna diahnozyka obdarovanosti uchniv* [Psychological diagnostics of students' giftedness]. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.35668/978-617-7734-39-9> [in Ukrainian].
21. Rodina, N. V. (2012). *Psykhologhiia kopinh-povedinky: systemne modeliuvannia* [Psychology of coping behavior: Systemic modeling] (Doctoral dissertation). Kyiv, 504 p. Retrieved from: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f95046f1-300f-48e3-ac0b-3b175a57c0bc/content>. [in Ukrainian].

Bielska Nataliia, Senior Researcher, Department of Giftedness Diagnostics, Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Melnyk Maryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Giftedness Diagnostics, Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF CONSTRUCTIVE COPING AMONG GIFTED STUDENTS IN THE CONTEXT OF WAR

Summary.

The article examines the coping strategies of gifted high school students in Ukraine under conditions of prolonged stress caused by the full-scale war. The theoretical analysis emphasizes that, despite their high intellectual and creative potential, gifted adolescents represent a psychologically vulnerable group due to heightened emotional sensitivity, perfectionism, and the pressure of high expectations from both themselves and others. These characteristics may increase the risk of emotional exhaustion, social isolation, and maladaptive stress responses, particularly in a context of chronic uncertainty and disrupted social environments.

The empirical study compared the coping strategies of gifted and non-gifted adolescents and explored their correlations with emotional and cognitive factors. The results indicate that gifted students predominantly employ constructive coping strategies, such as analytical-reflective, creative-developmental, and positive reinterpretation strategies, while emotion-focused forms – especially self-blame – tend to increase with age. The overall indicator of

coping constructiveness demonstrates a statistically significant increase between the ages of 13 and 17, reflecting the maturation of self-regulatory and adaptive mechanisms.

Correlation analysis reveals that constructive coping is positively associated with self-assessed creativity ($r = 0,481, p < 0,001$) and academic achievement ($r = 0,350, p < 0,001$), suggesting that both creative and academic giftedness contribute to the development of adaptive coping behaviors. Additionally, significant relationships between the indicator of coping constructiveness and emotional parameters – specifically, the need for emotional richness and the emotional-value support of creative potential – highlight the role of emotional engagement as a resource for psychological resilience.

The findings confirm that gifted students possess substantial adaptive potential; however, its realization depends on the availability of social and emotional support. The results underscore the importance of developing psychological support programs aimed at strengthening emotional regulation, self-reflection, and creative coping as protective mechanisms in wartime and post-war educational contexts.

Keywords: *giftedness; gifted students; coping strategies; creativity; emotional regulation; academic achievement; psychological resilience; war.*

Прийнято 10 жовтня 2025 року. Затверджено 28 листопада 2025 року